

őrizhette saját inkognitóját is, ami a magánytól szenvedő, de ezt készségesen vállaló, életstratégiaként választó férfi számára mindennél fontosabb volt. A magány a regény minden fontosabb szereplőjére jellemző létforma. A csak a hivatásának élő Bíró doktornő számára, aki „mindig nehezen viselte el egy másik ember közelségét, ha csak nem páciense volt az illető”, éppen úgy, mint az 56-os események következtében krónikus paranoid skizofréniában szenvedő hithű kommunista Stiller Annának, vagy Ervinnek, valamint a történet időnként fel-feltűnő mellékszereplőinek, Karinnak, továbbá Bíró doktornő három orvos barátjának, sőt annak az özvegynek is, kitől Grönewald úr Bíró doktornő elérhetőségét kapja. De Grönewald úr magánya minden szereplőt tekintve a legnyomasztóbb, és ez teszi őt a regény főszereplőjévé, amint erre a mű címe is utal. Házassága alig több formális kapcsolatnál, Ervinnel sohasem tudott apai viszonyt kialakítani, jöllehet erre kísérletet tett, de kudarcot vallott. Ahogy ezt egy vonatút példázza, amikor már-már arra szánja el magát, hogy Ervinnek elárulja a nagy titkot, de az utolsó pillanatban megtorpan. Ha csak teheti, kerüli más, főleg idegen emberek társaságát. Nem csoda, ha saját külön világot teremt, ahová bezárkózik. Lakása egyik szobáját, ahová mindenkinek tilos volt bemenni, sajátos múzeumná alakította. Ide gyűjtötte azokat a többnyire haszontalan („Volt ott minden, a természet ezer kacatja”), de katalogizált rendbe vett tárgyakat, melyek mindegyikének kivétel nélkül „története van”. Mondhatnánk személyazonossággal rendelkezők, s ilyenén akár élő lényeknek is tekinthetők, s mint ilyenek Grönewald úr társai is lehetnek („Neki ez a szoba jelentette az otthon”). Joggal érzi tehát, hogy a „tárgyak” rá „vannak bízva”, neki kell őket történetük által megőriznie. Értethető, hogy amikor halálán van, szinte minden tárgyat összetör. Szinte, mert amikor Grönewald halála után Ervin ebbe a különös múzeum-raktár helyiségbe lép azzal a szándékkal, hogy összeszeűzza „ezeket az ostoba tárgyakat, elpusztítsa mindazt a rosszat, ami évek alatt felgyűlt közöttük”, látja, „apja” már megelőzte. Viszont meglepődve tapasztalja, hogy egy épen maradt polcon „saját gyerekkori tárgyait találta”, melyeknek számára jól ismert történetük van. „Egy jobb lábas lakkozott fekete cipőt, az első ünneplő cipőjét. Egy kötött kesztyűt, amelyben hógolyózott. A lila töltőtollat, amellyel megtanult írni. Egy zöld zsírkréta csomkját. Egy csorba bögrét. Egy gyógyszeres fiolában egy fűrt haját, egy másikban egy fogat. Egy hajómodellt és egy kötött sapkát.” Nem lehetett kétséges számára, hogy mindezek az „apróságok” valójában apja iránta való, titkolt szeretetének bizonyítékai. „Szeretet — ugyan már,

fut át benne! — miféle szó ez?” „Szeretet — írja válásuk után éppen Karinnak, akivel legalább egy rövid ideig talán boldog is volt — nekem ez féltelmes szó.” Magától értődik, hogy a regény utolsó fejezetében Ervin és Bíró doktornő pesti találkozása sem végződik szerencsésen, bár mindkét részről megvan rá a készség. (*Kalligram*, Budapest, 2015)

GEROLD LÁSZLÓ

EPISCOPUS, ARCHIABBAS BENEDICTINUS, HISTORICUS ECCLESIAE Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára

A több mint ezer esztendőös pannonhalmi apátság bencés közössége 2016. január 28-án ünnepelte Várszegi Asztrik főapát születésnapját. A történelmi főpap tiszteletére világi tudóstársai a Szent Márton-hegyi ünnepség másnapján — az ünnepelt születésnapján — egy közel ötven egyháztörténelmi témájú tanulmányból álló kötetet adtak át neki.

A kötet jelentőségét a negyvenöt elismert történész, kutató adja, akik évek óta egyháztörténelmi tárgyú tanulmányaikkal és kötetekkel jelennek meg az olvasók előtt. Ezen a ponton köszönetünket kell kifejezni az ünnepeltnek és a szerkesztőknek, hogy a Magyar Egyháztörténelmi Enciklopédia és a Magyar Egyháztörténelmi Vázlatok köré szervezve alkotó közösségé kövacsolják már negyedévszázada az egyháztörténettel foglalkozó kutatókat.

A kézhez álló, több mint hatszáz oldalas kötet tartalomjegyzékét lapozva az eltelt bencés századok elevenednek meg. A szerkesztőket dicséri a kötet szerkezetének olvasó által is könnyen áttekinthető kialakítása, azon nehézség ellenére is, hogy a kutatók jól láthatóan főleg az elmúlt 2–3 évszázad történetéről írták tanulmányaikat. A bencés rendtörténettel foglalkozó írásokat külön szervezték, majd időrendi témakörök alakítottak ki és ehhez rendelték a tanulmányokat. Így lett témakör szerint a *Benedictina* tizenkettő, a *Saeculi XV–XVI* hat, a *Saeculi XVIII–XIX* kilenc, a *Saeculum XX, ante 1945* kilenc és a *post 1945* szintén kilenc tanulmányt tartalmazó „fejezet”.

Az első témakör — a *Benedictina* — elkalauzolja az olvasót az első ezredforduló környéki nehézségektől (tizedjog), a technikai és szellemi kultúra társadalmi átadásának embert próbáló feladatától (vízimalmok és imatársulat, könyvtárak és iskolák) a rendi felosztás kínos megélésén át a 20. század nehézségéig, amelynek leküzdése a további megmaradás záloga. Előbbire

a bencés rend történetének nemzetközi forrásai-
ból kapunk választ. A vatikáni levéltár anyagá-
ból Johan Ickx írása nemcsak hiánypótló az
1802-es rendi visszaállítás tárgyában, hanem to-
vábbi Magyarországon található források kutató-
sára ösztönöz. Az utóbbit tekintve már napjaink
elevenednek meg a sorok között: „Megfigyeltek
és figyeltettek, beszervezettek...”, de ezt érez-
hetjük a zirci apát pannonhalmi hónapjainál is,
amikor a rátermett utód megnevezése a megol-
dásra váró feladat.

A következő fejezetben a 15–16. századba lé-
pünk és újabb szerzetesrendekről, ferencesekről
és pálosokról olvashatunk, majd Monok István
tollából a Köztes-Európa könyvtörténetébe pil-
lantuk bele, és „összefoglaló gondolatai”-nak
megértéséért tényleg érdemes olvasni tanul-
mányát.

A 18. és 19. századról szóló kilenc tanulmány-
nál mintha a szerzők mozaikkockái rajzolnák
meg a kort. A török kiűzése után elinduló térké-
pészeti munka, majd a kor kulisszái mögé látó
egyházi férfiak naplója, titkos levelezése segít ér-
telmezni a két évszázad eseményeit. A 19. szá-
zad közepének hétköznapi életbe is bepillantást
nyerhetünk Zakar Péter írásában.

Az utolsó három kitűnő tanulmányban azon-
ban a kor miatt mintha valaminek a végét érez-
nénk, az elszalasztott lehetőségeket és a csaló-
dást. A görögkatolikus püspökség felállításának
1881-es terve éppúgy „fűsbe ment”, mint Ort-
vay Tivadar egyháztörténész jobb megbecsülése
(egyetemi katedra, egyházi tisztség).

A 20. század elejétől az 1990-es évekig két fe-
jezetben összesen 18 tanulmányt olvashatunk
közel 260 oldal terjedelemben. A szerzőket te-
kintve a legfiatalabb kutatónak (Rétfalvi Balázs)
és a szerzők doyenjének (Rosdy Pál) sorai is itt
találhatóak. Ezen a ponton véleményünk szerint
nemcsak a fiatal nemzedékek és a már tapasztal-
taltabb egyháztörténészek közös munkájának
eredménye látható jól, hanem a lábjegyzetek ta-
nultsága alapján a már korábban említett közös-
sége is. Szép számmal lehet a Magyar Egyháztör-
téneti Enciklopédia és a Magyar Egyháztörténi
Vázlatok munkáira utaló hivatkozásokat olvasni,
több helyen pedig a már megvédett doktori
disszertáció bibliográfiai adatai jelennek meg,
így is emelve a kötet szakmai rangját.

A kötet további jelentőségét adja, hogy az ün-
nepelt *curriculum vitae*ja után Ásványi Ilona és
Horváth Sára szorgos munkájának köszönhe-
tően olvasható a tudós főpap írásainak bibliog-
ráfiája. A könyvek, tanulmányok címeit nézve,
a folyóiratok, interjúk, bevezetők, köszöntők,
ajánlások hosszú sorát követve a történész és a
társadalmi felelősséget is szem előtt tartó főpap

képe rajzolódik ki előttünk. (Szerk. Somorjai
Ádám OSB és Zombori István; *Magyar Egyház-
történeti Enciklopédiai Munkaközösség*, Budapest,
2016)

JANZSÓ KÁROLY

TUSOR PÉTER: PÁZMÁNY, A JEZSUITA ÉRSEK Kinevezésének története, 1615–1616 (Mikropolitikai tanulmány)

Tusor Péter monográfiája Pázmány Péter élet-
művének egy „epizódjára” összpontosít: a jezsuita
Pázmány Péter bonyodalmas érseki kinevezését,
főleg annak *politikai hátterét* elemzi újabb doku-
mentumok felfedezésével.

Pázmány érseki kinevezésével kapcsolatban
újra megvizsgálta azt a központi kérdést: „*Jezsuita
maradt-e Pázmány mint érsek?*” Ezzel a címmel Lu-
kács László Rómában élt történész rendtársam
magyar nyelven egyszerűsítve, rövidítve össze-
foglalta alaposabb *francia nyelvű tanulmányunkat*,
amely a Rendtörténeti Intézet folyóiratában
(AHSI) jelent meg.¹

A fiatal történész, Tusor Péter ilyen előzmé-
nyek ismeretében, a rá jellemző „lendülettel” —
számos újabb történeti dokumentumot is felku-
tatva — újrabogozta Pázmány érseki kinevezé-
sének bonyolult történetét. Kicsit talán bonyolí-
totta is számtalan ismétléssel, az újat hozó
politikai és egyházipolitikai kitérőkkel. Szerencsére
végül a X., *Összefoglaló* fejezet átláthatóan vá-
zolja a kutatást.²

Muzio Vitelleschi generális és római munka-
társai — nevezetesen vikáriusa, az osztrák F. Alber
— egy ideig a Társaság Alkotmányára, a jezsui-
ták 4. fogadalmára hivatkoztak, amelyek értel-
mében az ünnepélyes fogadalmas csak pápai pa-
rancsra vagy felmentésre fogadhat el püspöki
méltóságot. Persze végül meghajoltak a pápai
döntés előtt. A Habsburg-párti Melchior Klesl bé-
csi püspök ötletéről (*pro forma* lépjen át a szo-
maszka rendbe) és V. Pál engedélyt adó brevéről
mi is beszélünk.

Tusor Péter azonban nagyobb hangsúlyt fektet
a *Habsburg-diplomácia* erőfeszítéseire (Lodovico
Ridolfi római Habsburg-üggyvivő szerepe külö-
nösen fontos); joggal emeli ki a magyar katolikus
rendek és főpapok emlékiratát (élükön Hethesi
Pethe László és az ő megbízásából Partinger köz-
vetítését). (311–316.)

A *jezsuita* Pázmány érseki kinevezésének kés-
leltetését Tusor *főleg a magyar 1608/8. tc.-vel ma-
gyarázza* (47–56.), amely törvény „tiltotta, hogy je-
zsuiták egyházi javadalmat birtokolhassanak”.
A bécsi béke idevágó cikkét megerősítő, megle-
hetősen rövid 8. (koronázás előtti) cikkely ki-